

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «ТРОСІН ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF TROSIN v. UKRAINE)**

(Заява № 39758/05)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

23 лютого 2012 року

ОСТАТОЧНЕ

23/05/2012

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Текст рішення може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Тросін проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Дін Шпільманн (Dean Spielmann), *Голова*,

Елізабет Фура (Elisabet Fura),

Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),

Марк Віллігер (Mark Villiger),

Енн ПауерФорд (Ann PowerForde),

Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska),

Андре Потоцький (Andre Potocki), *судді*,

та Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), *Секретар секції*,

після обговорення за зачиненими дверима 17 січня 2012 року постановляє таке рішення, що було ухвалене в той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 39758/05), яку 25 жовтня 2005 року подав до Суду проти України громадянин України пан Олег Анатолійович Тросін (далі — заявник) на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція).

2. Уряд України (далі — Уряд) представляв його Уповноважений — пан Ю. Зайцев з Міністерства юстиції України.

3. Заявник стверджував, зокрема, що обмеження його права на побачення з родичами під час його ув'язнення після засудження було непропорційним та що адміністрація СІЗО переглядала кореспонденцію заявника до Суду.

4. 16 листопада 2009 року Голова п'ятої секції вирішив повідомити про заяву Уряд. Було також вирішено розглядати питання щодо суті та прийнятності заяви одночасно (пункт 1 статті 29).

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявник народився у 1968 році та наразі відбуває покарання у виді довічного позбавлення волі.

A. Кримінальне провадження щодо заявника та пов'язані з цим питання

6. 26 серпня 2004 року заявника було затримано за підозрою у вчиненні вбивства.

7. 28 серпня 2004 року Приморський районний суд м. Одеси (далі — районний суд) обрав заявникові запобіжний захід у виді взяття під варту строком на два місяці. Заявник був поміщений в Одеський слідчий ізолятор № 21 (далі — одеський СІЗО).

8. 20 жовтня та 17 листопада 2004 року районний суд подовжував строк тримання заявника під вартою відповідно до трьох та чотирьох місяців.

9. 24 грудня 2004 року та 26 січня 2005 року апеляційний суд Одеської області (далі — апеляційний суд) подовжував строк тримання заявника під вартою відповідно до п'яти та шести місяців.

10. Заявник не був присутній на вищезазначених засіданнях, та, як стверджувалося, йому не було надано подання слідчого про продовження строків тримання під вартою, аби він міг підготувати свої заперечення.

11. Згідно з твердженнями заявника, під час досудового слідства він зазнав жорстокого поводження, застосованого з метою примусити його дати визнавальні показання у вчиненні вбивства.

12. 24 лютого 2005 року справу було передано на розгляд до апеляційного суду.

13. 29 квітня 2005 року апеляційний суд, який діяв як суд першої інстанції, встановив, *inter alia*, що заявник та два інших підсудних вчинили вбивство з особливою жорстокістю та з корисливих мотивів. Суд засудив заявника до довічного позбавлення волі. Вирок ґрунтувався на різних доказах, включаючи визнавальні показання заявника та інших підсудних, надані під час судового розгляду.

14. Після завершення судового засідання на заявника наділи наручники та доправили до зони підвищеного рівня безпеки Одеського СІЗО.

15. 4 жовтня 2005 року Верховний Суд України залишив вирок від 29 квітня 2005 року без змін, після чого він набрав законної сили. Протягом розгляду справи Верховним Судом України заявник тримався під вартою в Київському СІЗО № 13, в якому, як стверджувалося, йому не були забезпечені достатні побутові умови, зокрема, не надано стіл та стілець для підготовки захисту.

В. Заяви заявника після засудження

16. Після постановлення Верховним Судом України рішення від 4 жовтня 2005 року заявник неодноразово подавав скарги з вимогою переглянути його справу в порядку виключного провадження. Він також просив державні органи призначити йому захисника для допомоги у підготовці цих скарг. У задоволенні усіх його скарг було відмовлено, оскільки вони були визнані необґрунтованими; захисника призначено не було, оскільки кримінальне провадження вже було закінчене.

17. Декілька разів заявник клопотав про надання йому копій певних матеріалів з його кримінальної справи. Ці клопотання були задоволені, але із затримками.

18. У 2008 році заявник ініціював три окремих судових провадження: щодо судді, який головував при розгляді його кримінальної справи в суді першої інстанції, щодо судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України та щодо Генерального прокурора, заявляючи, що він був несправедливо засуджений та що його скарги про перегляд справи у порядку виключного провадження були свавільно відхилені. Усі ці провадження ще тривають.

С. Побачення з родичами та листування протягом тримання під вартою

19. Згідно з твердженнями заявника, протягом попереднього ув'язнення йому не дозволялись побачення з родичами.

20. Протягом ув'язнення після засудження до 16 лютого 2010 року заявникові дозволялися побачення з родичами не частіше ніж один раз на шість місяців. Зрештою, йому були дозволені побачення з родичами один раз на три місяці.

21. Побачення тривали не довше, ніж чотири години. На побаченні могли бути присутніми не більше трьох дорослих осіб одночасно. Заявник підтримує відносини зі своєю дружиною, матір'ю, братом та своїм сином, народженим у 1992 році.

22. У лютому 2010 року один із чотирьох родичів заявника, які прибули для побачення, не був допущений до побачення через перевищення максимальної кількості дорослих осіб, які допускаються на побачення. З того часу один з чотирьох родичів повинен був відмовлятися від побачення при плануванні відвідання заявника.

23. Під час побачень заявник спілкувався з відвідувачами через скляну перегородку. Розмови заявника з відвідувачами проходили у присутності працівника СІЗО.

24. 1 лютого 2006 року заявник надіслав до Суду листа, перша сторінка якого була проштампована печаткою СІЗО.

25. До жовтня 2006 року листи заявника до Суду надходили разом із супроводжувальними листами СІЗО, в яких стисло викладався зміст заяв заявника.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року у редакції, чинній на час подій

26. Згідно зі статтями 110 та 151 Кодексу, короткострокові побачення з родичами могли тривати до чотирьох годин. Такі побачення повинні були проводитися у присутності представника пенітенціарної установи. До внесення змін 21 січня 2010 року (які набрали чинності 16 лютого 2010 року) засуджені до довічного позбавлення волі мали право на короткострокові побачення один раз на шість місяців. Після внесення зазначених змін засуджені, які відбувають покарання у вигляді довічного позбавлення волі, отримали право на побачення раз на три місяці.

27. Стаття 113 Кодексу, зі змінами, внесеними 1 грудня 2005 року, передбачала, що кореспонденція, яку одержують і відправляють засуджені, автоматично підлягає перегляду працівниками пенітенціарної установи за винятком пропозицій, заяв і скарг, адресованих Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Європейському суду з прав людини, а також іншим відповідним органам міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, уповноваженим особам таких міжнародних організацій або прокуророві.

В. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (чинний з 1 вересня 2005 року)

28. Відповідні положення Кодексу передбачають таке:

Стаття 2. Завдання адміністративного судочинства

«1. Завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади...

2. До адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження.

3. У справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони:

...
б) розсудливо;

8) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія);

...»

Стаття 8. Верховенство права

«1. Суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого зокрема людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

2. Суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського Суду з прав людини...»

Стаття 17. Юрисдикція адміністративних судів щодо вирішення адміністративних справ

«1. Юрисдикція адміністративних судів поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій, а також у зв'язку з публічним формуванням суб'єкта владних повноважень шляхом виборів або референдуму.

2. Юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори, зокрема:

1) спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності; ...»

С. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджені наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 грудня 2003 року (далі — Правила внутрішнього розпорядку)

29. Згідно з пунктом 47 вищезазначених Правил засуджені мають право на побачення не більш як з трьома дорослими особами, разом з якими можуть бути неповнолітні діти засудженого.

У Додатку 17 до Правил внутрішнього розпорядку передбачаються два варіанти обладнання кімнат для короткострокових побачень засуджених з відвідувачами. Згідно з першим варіантом уздовж кімнати для побачень мають бути розміщені столи, розділені між собою вільним простором шириною 120 см. Кількість стільців для відвідувачів не повинна перевищувати 10 штук, табуретки для засуджених повинні бути прикріплені до підлоги.

Згідно з другим варіантом кімнати для побачень мають бути обладнані кабінами шириною 80 см і довжиною 100 см. Одна-дві кабіни виконуються шириною 140 см для того, щоб вмістити двох відвідувачів або відвідувачів з дітьми, які прийшли на побачення з одним ув'язненим. Кабінки відвідувачів та ув'язнених повинні бути розділені між собою скляними перегородками та обладнані переговорним пристроєм (динамік та телефонна трубка). Стіл інспектора повинен бути обладнаний переговорним пристроєм для прослуховування кабін.

31 грудня 2003 року Міністерство юстиції України, здійснивши експертизу законності Правил внутрішнього розпорядку, включило їх до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

III. ВІДПОВІДНІ МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ

А. Рекомендація Rec(2006)2 Комітету міністрів державам-членам «Європейські пенітенціарні правила», ухвалена 11 січня 2006 року

30. Відповідний витяг з Рекомендації передбачає таке:**«Частина II. УМОВИ ТЮРЕМНОГО УВ'ЯЗНЕННЯ***Контакти із зовнішнім світом*

24.1. Ув'язненим необхідно дозволяти максимально часто спілкуватися поштою, по телефону або в інші способи зі своїми родинами, іншими особами та представниками зовнішніх організацій; необхідно дозволяти також відвідування ув'язнених зазначеними особами.

24.2. Контакти та відвідування можуть бути обмежені або за ними може здійснюватися контроль, якщо це необхідно для продовження кримінального розслідування, підтримки порядку та безпеки, запобігання кримінальним злочинам та захисту жертв злочинів, проте такі обмеження, включаючи спеціальні обмеження, визначені судовим органом, повинні передбачати прийнятний мінімальний рівень контактів.

24.3. Національне законодавство має визначити національні та міжнародні органи та посадових осіб, контакти ув'язнених з якими не обмежуються.

24.4. Візити мають бути організовані таким чином, аби надати ув'язненим можливість максимально природно підтримувати та зміцнювати сімейні стосунки.

24.5. Адміністрація пенітенціарних установ повинна сприяти ув'язненим підтримувати адекватні контакти із зовнішнім світом та надавати їм із цією метою відповідну побутову підтримку».

В. Одинадцята загальна доповідь Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (КЗК) від 3 вересня 2001 року [СРТ/Inf (2001) 16]**31. У відповідному витягу з Доповіді зазначається таке:**

«33. У багатьох країнах Європи зростає кількість осіб, засуджених до довічного або тривалого ув'язнення. Під час проведення візитів представники Комітету неодноразово відзначали, що умови тримання таких в'язнів, доступні їм види діяльності та можливості людського спілкування, що надаються їм, залишають бажати кращого. Більш того, багатьом із таких засуджених призначали особливі режимні обмеження, котрі не могли не погіршити й без того згубні наслідки довгострокового позбавлення волі; прикладами таких обмежень є постійна ізоляція від решти в'язнів, надягання наручників при кожному виході з камери, заборона спілкуватись з іншими ув'язненими і обмеження права на побачення. Комітет не визнає жодних аргументів на користь невивірковому застосуванню обмежень до всіх засуджених незалежно від виду покарання та без урахування тієї небезпеки, яку становить (або не становить) кожна конкретна особа.

Тривале позбавлення волі сприяє десоціалізації ув'язнених у різні способи. Вони відчувають себе частиною пенітенціарної установи, їм можуть дошкуляти різні проблеми психологічного характеру (включаючи втрату почуття власної гідності та погіршення соціальних навичок), вони все більш відчувають себе віддаленими від суспільства, у яке більшість в'язнів з часом має повернутись. На думку Комітету, режими, які застосовуються до засуджених до тривалого позбавлення волі, мають компенсувати зазначені негативні наслідки у позитивний та випереджувальний спосіб.

Зазначеним категоріям засуджених необхідно забезпечити доступ до різноманітних видів корисної діяльності (роботи, бажано такої, що потребує спеціальних навичок; навчання; спорту; розваг/спілкування). Більш того, такі засуджені повинні мати можливість (певною мірою) вибору того, як проводити свій час, що зміцнюватиме почуття самодостатності та особистої відповідальності. Слід вдаватись до додаткових заходів, аби зробити час ув'язнення якомога змістовним, зокрема, розробляти індивідуальні плани відбуття покарання і надання необхідної психосоціальної підтримки, що є важливими елементами допомоги засудженим у налагодженні життя в умовах тривалого ув'язнення і, коли настане час, підготовки до звільнення. Більш того, пом'якшаться негативні наслідки тривалого перебування за ґратами, а особи, що відбули покарання, будуть краще готові до звільнення, якщо під час ув'язнення уможливити їм належний зв'язок із зовнішнім світом».

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

32. Заявник скаржився на те, що протягом його ув'язнення після засудження йому дозволялися побачення з родичами тривалістю до чотирьох годин тільки раз на шість місяців, при цьому присутніх дорослих осіб не могло бути більше трьох. Він посилався на статтю 8 Конвенції, яка передбачає таке:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб».

A. Прийнятність

33. Уряд стверджував, що заявник не вичерпав національних засобів юридичного захисту, оскільки не оскаржив у порядку адміністративного судочинства законність Правил внутрішнього розпорядку, якими накладалися обмеження на побачення засуджених з родичами.

34. Заявник стверджував, що цей засіб юридичного захисту є неефективним, оскільки його використання зайняло б забагато часу.

35. Суд зазначає, що скарга заявника стосується кількох видів обмежень його контактів з членами його родини. З огляду на те, що частина обмежень накладалась відповідно до Кримінально-виконавчого кодексу України (частота та тривалість побачень), оскарження Правил внутрішнього розпорядку не торкнулося би зазначених обмежень. Що стосується конкретних обмежень, що накладаються Правилами внутрі-

шнього розпорядку, які явно не зазначаються у Кримінально-виконавчому кодексі України (кількість осіб, які можуть одночасно бути присутніми на побаченні, та спосіб, у який здійснюється дозволене спілкування), то вони були додатковими обмеженнями, мета яких, з практичної точки зору, полягала в організації побачень засуджених з родичами. Правила внутрішнього розпорядку були затверджені наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань, що діяв в межах своїх дискреційних повноважень, та їхня законність перевірялась Міністерством юстиції України (див. пункт 29). Перевіривши Правила внутрішнього розпорядку, Міністерство юстиції України дійшло висновку, що обмеження, які запроваджуються вищезазначеними Правилами, не суперечать будь-яким основним положенням національного законодавства. Без сумніву, адміністративні суди в цілому мають повноваження перевіряти пропорційність оскаржуваних рішень або дій (статті 2 та 17 Кодексу адміністративного судочинства України) та керуються принципом верховенства права, як його тлумачить Суд (стаття 8 Кодексу адміністративного судочинства України). Однак ці повноваження ще не були достатньою мірою перевірені у справах, в яких адміністративним судам потрібно буде оцінити пропорційність (а не законність) нормативного акту, який був прийнятий регуляторним органом у межах його дискреційних повноважень. Уряд не надав для порівняння жодних прикладів з національної судової практики, які б демонстрували, що ув'язнений міг мати будь-яку перспективу успіху при оскарженні пропорційності акта вторинного законодавства, прийнятого регуляторним органом в межах його дискреційних повноважень, і який не суперечив будь-яким основним положенням національного законодавства (як раніше було встановлено Міністерством юстиції України), та результатом такого судового рішення стало б належне виправлення індивідуальної ситуації.

36. Отже, Суд відхиляє заперечення Уряду щодо невичерпання національних засобів юридичного захисту. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що скарга не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

1. Зауваження сторін

37. Заявник стверджував, що обмеження побачень з родичами, в контексті їхньої частоти, тривалості та кількості осіб, які одночасно могли бути присутні на них, були надмірними. Зміни, внесені до Кримінально-виконавчого кодексу України 16 січня 2010 року, згідно з якими частота побачень з родичами збільшувалася з одного разу

на шість місяців до одного разу на три місяці, проблеми не вирішили. Більш того, побаченням бракувало приватності, оскільки вони проходили під наглядом працівника пенітенціарної установи, а спілкування було можливе тільки через скляну перегородку з використанням телефону.

38. Уряд визнав, що мало місце втручання у право заявника на повагу до його сімейного життя. Проте, зазначене втручання здійснювалося згідно із законом і переслідувало легітимну мету забезпечення безпеки в пенітенціарній установі та запобігання вчиненню злочинів. Після змін, внесених до Кримінально-виконавчого кодексу України 16 січня 2010 року, заявник отримав право на побачення раз на три місяці. З огляду на те, що заявник був засуджений до довічного позбавлення волі, обмеження були виправдані. Крім того, обмежена кількість осіб, яким дозволялося одночасно відвідувати ув'язненого, була також пов'язана з обмеженою місткістю кімнат для побачень та кабін.

2. Оцінка Суду

39. Суд повторює, що тримання під вартою або будь-який захід, яким особа позбавляється свободи, тягне за собою невід'ємні обмеження щодо приватного та сімейного життя. Проте, важливим елементом права ув'язненого на повагу до його сімейного життя є надання йому державними органами можливості або, за потреби, допомоги у підтриманні зв'язків зі своїми близькими. Обмеження, які стосуються кількості побачень з родичами, нагляду за такими побаченнями або, якщо це виправдовується характером злочину,— застосування до ув'язненого спеціального режиму ув'язнення, становлять втручання у його права за статтею 8 Конвенції, але самі по собі не є порушенням зазначеного положення. Тим не менш, подібне обмеження повинно застосовуватися «згідно із законом» та переслідувати одну або більше легітимних цілей, перелічених у пункті 2, та, на додаток, повинно бути виправдане тим, що воно є «необхідним у демократичному суспільстві» (див. рішення від 9 жовтня 2008 року у справі «*Моїсеев проти Росії*» (*Moiseyev v. Russia*), заява № 62936/00, п. 246).

40. У цій справі заявник скаржився на наступні обмеження побачень з родичами, встановлені національним законодавством: а) частота та тривалість побачень; б) кількість осіб, які одночасно можуть бути присутні на побаченні; в) спосіб проведення побачень. Суд зазначає, що зазначені обмеження становили втручання у право заявника на повагу до його сімейного життя. Суд також зазначає, що втручання здійснювалося згідно із законом, оскільки ґрунтувалося на відповідних положеннях Кримінально-виконавчого кодексу України та Правил внутрішнього розпорядку (див. пункти 26 та 29 вище). Втручання також

переслідувало «легітимну мету» у розумінні пункту 2 статті 8 Конвенції, що полягала у запобіганні заворушенням чи злочинам. Залишається визначити, чи було воно «необхідним у демократичному суспільстві».

41. У цьому зв'язку Суд зазначає, що до 16 лютого 2010 року заявник згідно з національним законодавством мав право на побачення з родичами один раз на шість місяців. Після вказаної дати йому дозволялись побачення один раз на три місяці тривалістю до чотирьох годин.

42. Суд зазначає, що коли відповідно до тимчасово застосованого до ув'язненого режиму кількість його побачень з родичами обмежувалась одним побаченням на шість місяців, питання за Конвенцією не поставало. Проте, у вищезазначеному випадку національні органи та Суд врахували конкретні міркування, на яких ґрунтувалися подібні обмеження (див. рішення у справі «Мессіна проти Італії (№ 2)» (*Messina v. Italy (no. 2)*), заява № 25498/94, пп. 62–74, *ECHR* 2000-X). У той же час, у цій справі відповідні положення національного законодавства запроваджували автоматичні обмеження частоти та тривалості побачень для всіх засуджених до довічного позбавлення волі, та не передбачали будь-якого рівня гнучкості при визначенні того, чи були такі суворі обмеження доцільними та дійсно необхідними у кожному конкретному випадку, навіть якщо вони застосовувались до осіб, засуджених до найсуворішої за кримінальним законодавством міри покарання. Суд вважає, що регулювання таких питань не повинно здійснюватись шляхом запровадження негнучких обмежень та що держави мають розробити власні системи оцінювання пропорційності, які нададуть державним органам змогу збалансувати інтереси особи та держави та врахувати особливості кожного конкретного випадку (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Діксон проти Сполученого Королівства» (*Dickson v. the United Kingdom*) [ВП], заява № 44362/04, пп. 82–85, *ECHR* 2007-V).

43. Здійснюючи власну оцінку цієї конкретної ситуації, Суд не вважає будь-яких конкретних і особливих обставин, які б вказували на необхідність обмеження кількості побачень заявника зі своїми родичами до одного разу на шість місяців протягом періоду тривалістю більш ніж чотири роки. У контексті кількісної оцінки Суд також зазначає, що такі рідкі побачення ще більш обмежувались тим, що були короткостроковими.

44. Суд також зазначає, що зміни, внесені до закону 21 січня 2010 року (див. пункт 26 вище), покращили ситуацію щодо частоти побачень засуджених до довічного позбавлення волі з родичами. Проте, така нова частота побачень з родичами все одно автоматично застосовувалась до усіх засуджених до довічного позбавлення волі та не

включала оцінку необхідності такого обмеження у світлі конкретної ситуації кожного засудженого.

45. Крім того, згідно з чинними національними нормами заявника могли відвідати тільки троє дорослих осіб за один раз — незважаючи на те, що він підтримував стосунки з чотирма родичами: своєю матір'ю, дружиною, братом та сином, народженим у 1992 році. Це обмеження означало, що після того, як син заявника досяг повноліття (у 2010 році) один з родичів мав відмовлятися від побачення у зв'язку з обмеженням максимальної кількості дорослих відвідувачів, яким одночасно дозволялось побачення із заявником. Виправдовуючи це незмінюване обмеження, Уряд посилався на такі практичні міркування, як обмеженість простору у кімнатах для побачень та у кабінках. Проте, таке обґрунтування може свідчити тільки про те, що державні органи, покладаючись на негнучкі обмеження, не бажали робити будь-які спроби вирішити питання обмеженого простору в приміщеннях.

46. Насамкінець, Суд зазначає, що побачення відбувалися у присутності працівника пенітенціарної установи, який прослуховував розмови. Заявник був відокремлений від відвідувачів скляною перегородкою. Відповідно, жорстко встановлений законом спосіб здійснення побачень з родичами, який не передбачав будь-якого індивідуального підходу, не забезпечував приватності та виключав будь-який фізичний контакт між заявником та його відвідувачами. Спосіб, в який здійснювалися побачення, впливав на різні аспекти сімейного життя заявника тією мірою, якою це стосувалося різних видів відносин між заявником та кожним відвідувачем. Крім того, на приватність спілкування заявника з родичами впливала присутність працівника пенітенціарної установи. Суд не вбачає будь-яких свідчень того, що у випадку заявника були потрібні будь-які з таких широких обмежень.

47. Отже, Суд вважає, що держава не вжила необхідних заходів для забезпечення балансу між особистими інтересами заявника та інтересами держави щодо обмеження контактів засуджених із зовнішнім світом. Суд також вважає, що оскаржувані обмеження не були виправдані у тому, що стосується частоти та тривалості побачень з родичами, кількості осіб, яким одночасно дозволялося побачення, та способу проведення цих побачень. За цих підстав мало місце порушення статті 8 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 34 КОНВЕНЦІЇ

48. Заявник скаржився на те, що адміністрація СІЗО переглядала його листи до Суду та це наражало його на справжній ризик психологічного тиску та жорстокого поведіння з боку працівників СІЗО з метою примусити його відкликати свою заяву.

49. Суд вирішив розглянути це питання за статтею 34 Конвенції, яка передбачає таке:

Стаття 34 (Індивідуальні заяви)

«Суд може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права».

50. Уряд стверджував, що кореспонденція заявника не переглядалася працівниками пенітенціарної установи. Листи заявника надходили від нього у закритих конвертах та надсилалися до Суду.

51. Заявник заперечував твердження Уряду та наполягав на тому, що його листи до Суду переглядалися працівниками СІЗО.

52. Суд повторює, що скарга за статтею 34 Конвенції має процесуальний характер та не порушує питання щодо прийнятності за Конвенцією (див. рішення у справах *«Кук проти Австрії» (Cooke v. Austria)*, заява № 25878/94, п. 46, від 8 лютого 2000 року, та *«Ергі проти Туреччини» (Ergi v. Turkey)*, від 28 липня 1998 року, Reports of Judgments and Decisions 1998-IV, п. 105).

53. Суд також нагадує, що надзвичайно важливою умовою ефективного функціонування механізму подання індивідуальних заяв, передбаченого статтею 34 Конвенції, є забезпечення заявникам, або потенційним заявникам, можливості вільно спілкуватися з Судом, не зазнаючи жодного тиску з боку державних органів з метою примусити заявників відкликати чи змінити скарги (див. зазначені вище пункти рішень у справах *«Акдивар та інші проти Туреччини» (Akdivar and Others v. Turkey)* і *«Курт проти Туреччини» (Kurt v. Turkey)*). У цьому контексті термін «тиск» означає не лише прямий примус та відверте залякування, а й інші неналежні опосередковані дії чи контакти з наміром відрадити або знеохотити заявників використовувати механізм подання індивідуальної заяви, передбачений Конвенцією (див. згадані вище рішення у справах *«Курт проти Туреччини» (Kurt v. Turkey)* (п. 160 і 164) і *«Шарлі проти Туреччини» (Şarlı v. Turkey)* (пп. 85–86)).

54. Суд приділяє особливу увагу питанню ефективного використання ув'язненими права на подання заяви. Він зазначав, що ув'язнені перебувають в особливо вразливому становищі, оскільки їх листування із Судом і з рештою зовнішнього світу залежить від адміністрації установ виконання покарань (див., наприклад, рішення від у справі *«Котлець проти Румунії» (Cotlet v. Romania)*, заява № 38565/97, п. 71, від 3 червня 2003 року). Суд завжди наголошував на важливості дотримання конфіденційності кореспонденції Суду із заявниками, оскільки

вона може містити скарги на дії адміністрації пенітенціарних установ або їхніх працівників. Розкриття листів, які надійшли із Суду чи адресовані йому, може призвести до того, що вони будуть прочитані, що, як легко можна уявити, породжує ризик того, що при нагоді працівники пенітенціарної установи можуть помститися засудженому, про якого йдеться (див. рішення у справах «Кляхін проти Росії» (*Klyakhin v. Russia*), заява № 46082/99, п. 118, від 30 листопада 2004 року; «Меченков проти Росії» (*Mechenkov v. Russia*), заява № 35421/05, п. 123, від 7 лютого 2008 року, та «Понушков проти Росії» (*Ponushkov v. Russia*), заява № 30209/04, п. 80, від 6 листопада 2008 року).

55. У цій справі сторони не дійшли згоди щодо питання, переглядали чи ні працівники пенітенціарної установи листи заявника, адресовані до Суду. У цьому зв'язку Суд зазначає, що перша сторінка одного з листів заявника до Суду була проштампована печаткою пенітенціарної установи. Більш того, до жовтня 2006 року листи заявника до Суду надходили разом із супроводжувальними листами пенітенціарної установи, в яких наводився стислий виклад порушених у листі питань. Ці факти свідчать, що щонайменше частина кореспонденції заявника з Судом переглядалася працівниками пенітенціарної установи. З огляду на те, що у своїх листах до Суду заявник порушував питання щодо свого ув'язнення у вищезазначеній установі, його побоювання можливих санкцій проти нього у зв'язку з його заявою до Суду, як видається, мають певні підстави. Підсумовуючи все вищевикладене, обставини справи не вказують на те, що право заявника на вільне та конфіденційне листування з Судом було забезпечене державними органами.

56. З огляду на вищевикладене Суд доходить висновку, що Україна не дотрималась своїх зобов'язань за статтею 34 Конвенції.

III. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

57. Заявник також скаржився на інші порушення за статтями 3, 5, 6, 7, 8, 10, 13, 14, 17 та 34 Конвенції.

58. Суд розглянув ці скарги та вважає, що з урахуванням усіх наявних у нього матеріалів, та настільки, наскільки вони охоплюються його компетенцією, вони не виявляють жодних ознак порушення прав та свобод, гарантованих Конвенцією та протоколами до неї, і відхиляє їх відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції як явно необґрунтовані.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

59. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

А. Шкода

60. Заявник вимагав 10 000 євро відшкодування матеріальної шкоди. Він також вимагав відшкодування моральної шкоди, залишаючи питання конкретної суми на розсуд Суду.

61. Уряд стверджував, що вимоги були необґрунтовані.

62. Суд зазначає, що стверджувана матеріальна шкода є необґрунтованою. З іншого боку, Суд вважає, що заявник зазнав моральної шкоди. Здійснюючи оцінку на засадах справедливості, він присуджує заявникові 5000 євро відшкодування моральної шкоди.

В. Судові та інші витрати

63. Заявник не надав жодних вимог у цьому зв'язку. Відповідно Суд нічого не присуджує.

С. Пеня

64. Суд вважає за належне призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткових пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* скарги щодо обмеження побачень заявника з родичами під час тримання його під вартою після засудження та перегляду державними органами листів заявника до Суду прийнятними, а решту скарг у заяві — неприйнятними.

2. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 8 Конвенції у зв'язку з обмеженням побачень заявника з родичами під час тримання його під вартою після засудження.

3. *Постановляє*, що Україна не дотрималась своїх зобов'язань за статтею 34 Конвенції у зв'язку з переглядом національними органами кореспонденції заявника, яку він відправляв до Суду.

4. *Постановляє*, що:

(a) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 5000 (п'ять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди разом з будь-якими податками, які можуть нараховуватись; ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати та до якої має бути додано три відсоткові пункти.

5. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 23 лютого 2012 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
(Claudia Westerdiek)
Секретар

Дін ШПІЛЬМАНН
(Dean Spielmann)
Голова